

Нове културне везе Мађарске и Србије

Наградни камп за даровите ђаке

СНН

Садржајна позоришна сезона

Седам и по деценија дешчанског КУД-а „Банат“

Национална безбедност зависи од енергетске политике

Двадесети век је обележила борба против нацизма и комунизма, док ће овај век обележити борба против фосилних горива. Године и године еколошки неодговорног понашања долазе на наплату у деценијама које су пред нама и штета од необновљивих извора енергије попут нафте, угља и гаса представља огромну претњу како за српски народ, тако и за цело човечанство.

Аутор коментара

Не постоји сценарио у којем једна држава може успешно да се ухвати укоштац са свим изазовима које време носи, без добро промишљене политике за најважнија државна питања. Значај добре стратегије се најбоље види у тешком, кризном времену, баш попут оног у којем данас живимо. Из дана у дан инфлација наноси штету џеповима грађана, а једина ствар која расте више од тензија међу великим силама, јесте просечна температура. У сржи узрока ових проблема, али и њихових решења, налази се енергетика. Питање климатских промена биће једна од главних тема на овонедељном заседању Генералне скупштине УН.

Србија кроз своју историју представља савршен пример како једна мала земља може да се изнова и изнова истиче у целом свету – некада се истицала по војном умећу и храбрости, некада по колосалном допри-

носу науци кроз великане попут Николе Тесле и Михајла Пупина, а данас је на врху свих листа кад су у питању спортски успеси и загађење ваздуха. Тренутно смо у последњој недељи лета које ће за многе бити упамћено по великим спортским успесима, али и рекордним температурама које су у тренуцима свакодневни живот учиниле неподношљивим. За то кривицу сноссе, веровали или не, управо фосилна горива. Поред огромне опасности по опстанак људског живота на земљи, фосилна горива имају и негативан утицај када је у питању свакодневна политика. Први гасни споразум између Русије и Србије, тада дела СР Југославије, потписан је 7. фебруара 1995. Мало мање од три деценије касније српски енергетски систем скоро па у целости почива на руском гасу. Једноставно, без руског гаса Србија тренутно не може да функционише. То није само претња по животну сре-

ТЕЖЊА КА ЕНЕРГЕТСКОЈ НЕЗАВИСНОСТИ

Ако не знамо из којих извора ћемо на који начин и у којој мери у будућности набављати енергију, нећемо знати ни како да формулишемо спољну, безбедносну или економску политику. Успешна енергетска политика је у овако тешком времену могућа искључиво уз стратешки приступ зеленој транзицији са нагласком на одрживост и енергетску независност. Добра вест је то што је потреба за стратешким приступом у енергетској политици препозната од стране Министарства рударства и енергетике – у току је израда Националног енергетског и климатског плана (НЕКП), који би требало да постави конкретне циљеве зелене транзиције до 2030. са пројекцијама до 2050 године. У плану је и повећање удела обновљиве енергије у потрошњи електричне енергије до 45 одсто са фокусом на подизање капацитета соларних паркова и ветроелектрана, као и смањење емисија гасова са ефектом стаклене баште од 40,3 одсто у односу на нивое из 1990. године.

дину, већ и по суверенитет српског народа и његове државе. Зашто? Зато што та зависност Русији пружа невероватно велику моћ у односу са Србијом и њен маневарски простор је тиме знатно ограничен.

Са друге стране, ово не значи да је решење проблема зависности од руског гаса, зависност од азербејџанског или кипарског гаса. Решење се налази у енергетској диверсификацији. Шта то конкретно значи? Замислите да носите педесет јаја у једној корпи и она вам испадне. Природно, остаћете без ваших јаја. А сада замислите да су та јаја распоређена у неколико корпи – уколико испустите једну корпу и даље вам преостаје пар корпи са нетакнутим јајима. У питању је веома једноставан концепт чија примена у енергетској политици Србије има значајан потенцијал. Извесно је да свака држава на свету, па и Србија, у овом тренутку не може да функционише без фосилних горива и она ће остати део наше свакодневице у блиској будућности све док не буде завршена транзиција ка обновљивим изворима енергије.

Због тога је у склопу краткорочне енергетске диверсификације потребно да Србија пронађе додатне изворе гаса. То су препознале и српске власти па су тренутно у току преговори са Азербејџаном, мада је потребно

да се заврши интерконекција са Бугарском да би азербејџански гас уопште могао да дође до Србије. Ипак треба нагласити да фосилна горива из које год државе их увозили нису дугорочно решење и са собом доносе катастрофалну штету по животну средину, неефикасност, рањивост због нестабилности цена и зависност од других земаља.

Требало би споменути и српска налазишта литијума која су према неким проценама највећа у Европи. Литијум је кључан део батерија за електронске уређаје и аутомобиле и потражња за њиме ће само да расте заједно са ширењем и развојем технологије. У литијуму лежи велики потенцијал за српску економију, али о овој теми такође треба отворити дебату у српској јавности. За крај би требало споменути и најчистији и најефикаснији обновљиви извор енергије – нуклеарну енергију.

Нуклеарна енергија и Србија у истој реченици многим звуче као исецак из научнофантастичне књиге, међутим, иако према министарки енергетике Дубравки Ђедовић Србија тренутно није спремна за нуклеарну енергију, она би кроз неколико деценија улагања у кадрове и инфраструктуру могла постати реалност.

Вук Велебит, политиколог

НЕМА САНКЦИЈА НА СУНЦЕ И ВОДУ

Зелена транзиција и енергетска диверсификација Србији доносе и енергетску безбедност. Немогуће је ставити санкције на сунчеве зраке или воду из река, а иако живимо у времену великог напретка у науци ипак не постоји држава способна да Србији ускрати ветар. Енергетска независност Србије би значајно допринела јачању њеног међународног положаја и обезбедила би јој маневарски простор у спољној политици који је данас незамислив. Успешна зелена транзиција са собом доноси и много развијенију и ефикаснију економију, као и нова радна места, али и кредибилитет и помак у европским интеграцијама. У претходним редовима су изложени разни начини на које Србија може профитирати од зелене транзиције, али њена највећа снага нису ни нова радна места ни ефикаснија економија већ здрава и сигурна будућност за сав живот у Србији, од Панчићеве оморике и шљиве, преко белоглавог супа, срне или вука све до њеног највећег богатства – људи.

Марцел Ковач о резултатима пописа становништва

ДРУШТВО

Грађани се нерадо изјашњавају о верској припадности

После прошлонедељне конференције за штампу, одржане у Централном статистичком заводу у Будимпешти, о којој смо већ писали на нашим страницама, репортер „Српских недељних новина“ разговарао је са Марцелом Ковачем, координатором пописа становништва у Мађарској.

Господине Ковач, која је шенгенција код народности уочљива након сумирања резултата прошлогodiшње пописе становништва – да ли их је више или мање него пре десет година?

– То је променљиво. Наиме, код већих етничких групација, као што су Роми, Немци, Румуни, приметан је мањи пад у кругу оних који су се изјаснили по питању своје националне припадности. Код „мањих народности“, можемо рећи да је дошло до мањег пораста, повећања.

Ако погледамо важне аспекти, као што су национална припадност, мајерњи језик и употреба језика у кругу породице и друштва, како изгледа статистичка слика ових показатеља?

– У случају српске народности, на првом месту је национална припадност. Од 12.000 људи, њих 8000 је истакло своју националну припадност, док је отприлике 4000 људи назначило да им је матерњи језик српски. У случају употребе српског, као језика комуникације унутар породице и

друштва, захваљујући нашим меренима, дошли смо до бројке од 6000 грађана. И када смо сабрали све резултате, на основу сједињења, тачније статистичке уније, дошли смо до бројке од 12.000, која се тиче националне припадности.

Каква је слика на пољу верске припадности? На конференцији за штампу јавно се говорило о бројности римокатолика, реформата и евангелиста. Шта је са Србима православцима? Ако се не варам, њихов број је 2011. био близу 2.000?

– Та бројка је регистрована приликом пописа становништва у 2001. години. Тачније, 1900 њих је тада потврдило да гаје и негују српску православу веру. Након десет година, тај број је малчице опао, на 1700. Морам нагласити да је ту приметна нека врста стабилности. Наиме, ни након једанаест година број српских православних верника није се изменио, остао је на истом нивоу, тј. на броју од око 1700 верника. Док је на питање које се односило на националну припадност одговорило 86% становника, на оно које се тичало верске припадности, одговор је дало 60 посто грађана. Као да је приврженост Цркви, религији осетљивије питање. Иначе, слична је била ситуација и 2011. Религиозност и вера представљала је категорију на коју испитаници нису, или су у малом броју дали одговор. Још увек је солидан број оних који су одговорили на ово питање, а у томе је можда одређену улогу играла и чињеница да је, овом

приликом, требало да испитаници на формулару назначе своје име, док 2001. и 2011. то нису морали да ураде. Наравно, паментији ћемо бити након дубљих анализа података, на основу којих ћемо сазнати ко су били они који су попунили формуларе, које су старосне доби били, у којем делу државе живе и којим друштвеним карактеристичностима располажу. При томе, највероватније да су 2011. одговорили на питање, а сада су сматрали прилично осетљивим.

Следећи попис становништва ће се у знајној мери разликовати од прошлогodiшње и оних који су раније сprovedени.

– Да. Циљ нам је да се следећи попис становништва темељи на подацима које ћемо стећи помоћу Централне, државне евиденције. Знатно је брже и ефикасније, али и јефтиније ћемо доћи до статистичких резултата. Наравно, свесни смо да ћемо наићи и на одређене препреке. Наиме, преко Централне, државне евиденције немогуће је доћи до свих података, у свим тематским областима. Ту спада и питање националне припадности, и мораћемо пронаћи начин како да дођемо до тих важних података. Иако, можда нећемо успети спровести попис у кругу целокупног становништва, искрено се надамо да ћемо изразом мањих узорака упитника, моћи да решимо то питање. То је можда проходан пут, међутим, време ће одлучити на који начин да се обави тај део пописа становништва.

П. М.

Акција Завода за образовање

Наградни камп за младе уметнике

Народности педагошко-образовни центар при Заводу за образовање, за награђене учеснике Државног такмичења у фотографији и цртању, организовао је камп у Шиофоку.

Међу учесницима су се нашли и ученици Српске основне школе „Никола Тесла“, испостава СОЦ „Никола Тесла“ из Будимпеште: Ива Деак, награђена

ученица, као и Анастасија Мићић и Жофи Футо, учеснице конкурса.

Тродневни камп био је у знаку дружења, неговања националног идентитета и уживања. Први дан, ученици

су након свечаног отварања, учествовали у квизу о народностима учесника других земаља који живе у Мађарској, након чега је уследила вечера и забава.

Други дан је био у знаку креативности. Радионице су биле различите, од ткања, цртања, под слоганом да ли је уметност наш заједнички језик, до опипљивог позоришта. У оквиру кампа је за све учеснике било организовано и крстарење Балатоном. Посебно искуство је била авантура у Ескејп руму.

Три дана су пролетела, о чему су посведочили сви учесници, а своје утиске са нама су поделили и Анастасија, Жофи и Ива:

„Ово нам је први пут да учествујемо на оваквом кампу и било нам је прелепо. Од свега ми се највише допало искуство из Ескејп рума и фолклор забава коју смо имали. Имала сам прилику да упознам другаре из Немачке, Бугарске, Грчке, Хрватске и других земаља, који иду у школу у Мађарској“, рекла је Ива Деак, која је добила посебну награду на овом такмичењу.

Неговање матерњег језика, обичаја и традиције је оно што остављамо у наслеђе, а нема боље потврде да смо на добром путу од осмећа ове деце, њиховог задовољства и радова које стварају.

Горана Копоран

САОБРАЋАЈ

Унајређење железничких веза

Ускоро путнички воз између Суботице и Сегедина

Полазак на који се дуго чекало, сада је већ сасвим извештан: 23. октобра креће први путнички воз између Суботице и Сегедина. То је, након српских званичника, потврдио Петер Сијарто, мађарски министар спољних послова и трговине.

Сијарто је на свом Фејсбук налогу, након састанка са представницима Владе Србије написао да Мађарску и Србију и у дословном и у преносном смислу везује хиљаду нити, а да је једна од њих и путнички саобраћај на релацији Суботица-Сегедин који ће кренути 23. октобра. Како је навео, циљ је да се овим растерети гранични прелаз Хоргош-Реске као један од најоптерећенијих у Европи.

Железнички саобраћај између два погранична града обустављен је 2015. године када је Мађарска затворила границе, због великог таласа миграната. Али и до тада су само малобројни путници користили железнички превоз, који је подразумевао и преседање, јер наши возови нису испуњавали ЕУ стандарде.

Обнова пруге започела је октобра 2021. године, а пре тога потпуно су уклоњене шине постављене још 1869. године, када је први воз стигао у Суботицу управо из правца Сегедина.

Сада је изграђена нова пруга за пројектоване брзине од 120 километара на час за путнички и 80 киломе-

тара на час за теретни саобраћај. Реконструкција саме пруге завршена је пре рока, па је већ августа 2022. године кренуо теретни саобраћај овом трасом, која је истовремено и обилазница за превоз робе док се не изгради брза пруга Београд-Будимпешта. Тада је најављено да ће путнички саобраћај кренути годину дана касније, а управо то је оно што је и највише дотицало овдашње становништво, а занимање за ову тему расло је сразмерно са дужином колоне возила која чекају на прелазима у Мађарску, на готово свим граничним рампама.

Отуда је питање граничне контроле у међудржавном саобраћају у возу Суботица-Сегедин постало и кључно питање његове ефикасности и исплативости. Јер, да воз превали 46 километара између два града електрификованом пругом није потребно више од 40 минута, али уколико се на граничну контролу буде чекало неколико десетина минута, тада нестају све предности брзог шинског превоза. Питање граничне контроле дуго се решавало, чак је Иштван Пастор, председник СВМ-а, сугерисао нашој

влади да одбаци првобитни предлог који је стигао из Мађарске, а подразумевао је контролу и са наше и са мађарске стране, с тим да би мештани из пограничних насеља, рецимо Хоргоша, морали прво да допутују до Суботице да би прошли царински и пасошки преглед, и онда поново сели на воз, прошли кроз Хоргош да би стигли до Мађарске. Мада још нису познати сви детаљи, на крају је договорено да ће се јединствена контрола путника обављати у самом возу.

Такође, још нису познати детаљи реда возње, али колико се за сада зна први воз ће кренути из Сегедина. Саобраћаће по један воз из Србије и један из Мађарске, а наставиће и да саобраћа шест теретних међународних возова.

По свему судећи, у први мах неће се исказати све техничке могућности нове железничке везе. Према писању мађарске штампе, крајем јуна извођач радова је прекинуо све послове и напустио градилиште, да би радови били настављени у августу, а извођач

има задатак да припреми станице за пријем путника. Мађарски медији такође извештавају да, према садашњим подацима, још нису завршени сви технички предуслови на горњем построју, није уграђена заштита од буке, те ће за сада уместо електричног воза саобраћати дизелке.

Иначе, они који првог дана новом железничком линијом крену ка Сегедину, нека се не надају куповини по тржним центрима.

Полазак воза између Суботице и Сегедина биће уприличен на мађарски национални празник, у знак сећања на тај 23. октобар 1956. године, када су грађани изашли на улице и покренули револуцију која је угушена две седмице касније. Са суботичке стране ће такође изостати празнични осећај, а док се у склопу изградње брзе пруге Београд-Будимпешта реновира и главна железничка станица, уређен је мали плато на теретној станици како би путници ипак негде могли да се попну и сићу са воза.

Д. А.

ГОДИШЊИЦА

Јубилеј КУД-а „Зора“ из Мохача

Три и по деценије посвећености народном фолклору

Поводом 35. годишњице постојања и рада мохачког фолклорног ансамбла „Зора“, у Спортској хали тог града је 30. септембра одржан самостални концерт овог културно-уметничког друштва.

Фолклорно удружење, које од самих почетака предводи уметнички руководилац Стипан Даражац, за своју публику и симпатизере саставило је богат програм, у којем су место добиле мађарске, хрватске, немачке, македонске и српске игре. Уврштени су и музички блокови, у извођењу разних оркестара који делују у граду Мохачу.

Двоипочасовни програм фолклораша „Зоре“ представио је раскош и богатство фолклора, који се негује у Мађарској. Посебно су одушевили малишани, забавиштарци, као и ветерани, који су се давних 1970-их година укључили у покрет, који се звао „Јужнословенске плесачнице“. Старији играчи, од којих су многи данас стари шездесет-седамдесет година, показали су да још увек играју срцем и душом, са лакоћом која просто задивљује.

Иста констатација се односила и на „Стари оркестар“, састављен од искуسنних свирача у годинама, међу којима

су се нашли: Јожеф Ковач Вершенди, врсни тамбураш и мајстор народне радности, Дејан Поповић, Браћа Ковачевић, Фрањо Дервар Куме, Стипан Бубрег, Золтан Хорват и многи други.

Сви они су одушевили публиком, не само својим свирањем, већ и певањем.

Јубиларни концерт КУД-а „Зора“, којем је присуствовао и Габор Павковић, градоначелник града Мохача, приведен је крају атрактивним „Шумадјским“ и „Шопским играма“.

Од почетка, па до краја програма, свечаног обележавања 35. годишњице постојања КУД-а „Зора“, фолклораше

пратио је Оркестар „Гласови“. Наступили су и чланови Оркестра „Радост“. На крају двоипочасовног програма публика је бурним аплаузима поздравила слављенике, који су топло поздрављени од стране руководства града и представника представничких тела народности у граду Мохачу, а прослава јубилеја није прошла без свећица на слављеничкој торти.

П. М.

Месец српске културе у Мађарској

КУЛТУРА

Две изложбе и предавање на „Српским данима“

Организатори манифестације „Српски дани“, која је управо у току, представили су протекле недеље стваралаштво познатог сликара Милића од Мачве, приредили предавање др Милесе Стефановић Бановић о Гаврилу Стефановићу Венцловићу и поставку радова чланова Удружења ликовних уметника примењених уметности и дизајнера Војводине.

У оквиру манифестације „Српски дани“, 5. октобра, у амбасади Републике Србије у Будимпешти отворена је изложба слика под називом „Повратак Милића од Мачве“. Међу званицама су били потпредседница Владе Србије и министарка културе Маја Гојковић, владика Епархије будимске Ликијан са свештенством, надбискуп Банах, апостолски нунциј у Мађарској, Биљана Гутић Бјелица, амбасадор БиХ, Естер Витаљош, заменица министра културе и иновација у Влади Мађарске, Љубомир Алексов, представник Срба у Парламенту Мађарске, Вера Пејић Сутор, председница Самоуправе Срба у Мађарској, као и остале високе званице и представници српских институција у Мађарској. Њима се обратио Александар Лончаревић министар саветник и отпраник послова амбасаде Републике Србије: „Поставка и отварање изложбе у амбасади Републике Србије у Будимпешти под називом ‘Повратак Милића од Мачве’ реализује се уз благослов његовог пресвештенства владике Лукијана, а под покровитељством Епархије будимске и Српске православне цркве. Манифестација се одржава уз подршку Министарства културе Републике Србије, које увек помаже реализацију догађа-

ја којима се промовише културна баштина и историјска традиција Републике Србије у иностранству, а у конкретном случају и потенцирање добросуседских односа Мађарске и Републике Србије“, рекао је Лончаревић. Нагласио је да је Милић од Мачве један од највећих српских уметника 20. века, који је један део свог уметничког стваралаштва реализовао и у Мађарској, због чега се његовом повратку у Будимпешти изузетно радујемо. „Изложба је скуп његових уметничких радова који су делом у власништву овде присутне госпође Душанке Суботић Комен, председнице Удружења ‘Уметност без граница’, део изложених слика је у власништву Епархије будимске и породице Милића од Мачве“, завршио је Лончаревић.

Милан Ђурић, председник Удружења уметника „Круг“ позвао је присутне на једно путовање кроз време, док се на екрану давао поздравни говор Стојана Вујичића Милићу од Мачве са отварања изложбе 1988. године у Будимпешти:

„Због овога се ова изложба зове ‘Повратак Милића од Мачве’. Постоје људи којима ни време ни простор не представљају препреку. Истински и исконски уметници чија дела трају и у свако време бивају актуелна. Понекад нам се чи-

ни као корак по корак, откривају пут којим идемо. Постоје људи који свесно граде, повезују, у којима пламти горућа жеља да створе, да оставе вредности. То безусловно дају у добробит заједнице, у добробит човечанства. Милић од Мачве је један од њих који је путем киста, али и добрим делом кроз пријатељство, настојао да подржи Србе у Мађарској, као и напоре заједнице да опстане и задржи своје културно наслеђе. Фасцинирало га је вековно богатство и пригрлио га је. Увидео је на који начин може да обогати исто, као што су и њега овде пригрлили и дивили се његовом стваралаштву. Сентандреја и све што је овде искусио је постало део његовог уметничког опуса и њега самог. Као у космосу, тако и у уметничкој васељени јављају се циклуси. Дошло је време да комета Милић од Мачве поново засија изнад Мађарске.“

Естер Витаљош, заменица министра културе и иновација, обратила се скупу у име Владе Мађарске:

„Посебно се радујем што сам се поново срела са министарком Мајом Гојковић, после прошлогодишњег АРТ Маркета, који смо заједно отвориле. Много је ствари које повезују наше две државе, слобода, окренутост породици, религија, дубока пријатељства, а ево сад и ова изложба. Поносна сам што Помаз, Калаз, Чобанац, Сентандреја и Будимпешта представљају српске културне центре. Центри културе коју волим и ценим. Узајамно пријатељство поштујемо и негујемо и лепо је доживети до сада невиђену везу и сарадњу наше две државе. Такође, морам да нагласим колико подршке српска заједница добија од Мађарске државе. Узајамно разумевање и поверење су благодет која почива на узајамном поштовању.

Одржавање мира и слободе никада нису били важнији него сада.“

На свечаности су биле присутне Симонида и Теодора Станковић, кћери Милића од Мачве. Симонида Станковић, музичко-сценски уметник и сликар, школована у Београду и Паризу, која пева на десет језика, у част свога оца отпевала је две песме, једну на српском и једну на мађарском језику.

Изложбу је званично отворила министарка културе и потпредседница Владе Србије Маја Гојковић, чији говор у целисти можете прочитати на нашем интернет порталу.

Један од програма „Српских дана“, у музеју Епархије будимске у Сентандреји, 3. октобра било је предавање др Милесе Стефановић Бановић из Етнографског института САНУ, на тему „Гаврил Стефановић Венцловић, јеромонах, славни сликар и проповедник из Сентандреје“. Ауторка је изнела податке из Венцловићевог житија и изложила његов допринос српској књижевности, култури и науци.

У петак, 6. октобра, у Галерији „Круг“, такође у оквиру „Српских дана“, отворена је изложба под називом „Оригинална фалсификата – Артистаа“, Удружења ликовних уметника примењених уметности и дизајнера Војводине (УПИ-ДИВ). Изложбу, која представља интригантан феномен савременог стваралаштва који истражује сложеност медија и уметничке праксе кроз призму подвига Филипа Пепита, отворио је Јегор Лазић, син идејног творца пројекта Ненада Лазића, дизајнера из Новог Сада, иначе ученик Српске гимназије „Никола Тесла“ у Будимпешти.

К. П.

ФОЛКЛОР

Свечаност у Дески

КУД „Банат” 75 година чува нашу фолклорну баштину

Културно-уметничко друштво „Банат” у Дески већ седам и по деценија сматра се изузетним чуварем и амбасадором наше фолклорне баштине, као и народне уметности и радиности. Поводом овог вредног јубилеја, српски ансамбл са југа Мађарске одржао је концерт на којем су учествовале све генерације Дешчана - забавиштанци, основци од 1. до 4. разреда, омладинци, сениори, извођачка група и ветерани.

Српско фолклорно друштво, епитет чувара наше баштине заслужило је неуморним и марљивим континуираним радом, а мисија овог ансамбла јесте достојно неговање народног, играчког, певачког и музичког блага српског народа. Ако неко брине о локалним фолклорним вредностима, неуморно истражује своју прошлост, трага за сваким делићем своје завичајне српске културе, онда је то „Банат”. Културно-уметничко друштво под тим именом званично постоји од 1973, међутим, почети рада Дешчанског српског фолклорног друштва датирају још од раније, од 1948. године.

У књизи под насловом „Седам деценија културног живота дешчанских Срба”, Боривој Рус, хроничар историјата Срба у овом поморишком насељу написао је следеће:

„После завршетка Другог светског рата околности су биле потпуно нове и другачије. Позоришна група се реорганизовала, па је већ 8. јануара 1945. године изведена прва представа под водством Јефтимира Јанчкина (млађег). Иако ова „Божична представа” није била изведена на завидно високом нивоу, ипак, представљала је почетак новог развоја српске културе у Дески. Мањински (народносни) ансамбли (групе) тада нису располагали великим потенцијалима, али су имали слободу да искажу своје способности и да реализују своје идеје. Међутим, добри услови нису били довољни – нажалост. Многи су погинули у рату, а многи су, или напустили државу, или су једноставно остарили, а подмлатка није било. Осим тога, нова (млађа) генерација показивала је више интересовања за музику и плес, да би касније и кренули у овом правцу. „Ветерани” старе групе били су: Кристина Новков, Младен Новков, Радивој Новков, Браниславка Брцан, Милева Туцаков и Владимир Брцан.

Њима су се придружила „деца” од 12 до 14 година, талентована за глуму, певање, плес и свирање: Велимир Радић, Милка Брцан, Меланија Туцаков, Ђурица Ђукин, Рада Живић, Мита Живић, Васа и Сава Марковљев. Културна група није располагала средствима. Материјалну помоћ није добијала, али је ипак лепо напредовала. [...] Промене су уследиле 20. августа 1948. године успешним наступом на међународном фестивалу народних игара у Сегедину. После овог наступа, Демократски савез Јужних Словена у Мађарској организовао је турнеју и створио прилику дешчанском културном друштву да наступа и у насељима Ђурко-шопронске, Ваш и Залске жупаније, где су живели Хрвати. Током турнеје остварено је 43 наступа, са циљем да се подстакне неговање српско-хрватског језика и културе.”

Били су то почеци завидног културног, фолклорног путовања дешчанске фолклорне групе, која је касније узела име Српско фолклорно друштво „Банат”, а данас се зове Српско културно удружење за јавно добро „Банат”.

Седамдесет пет година је протекло од оснивања ансамбла који на плећима носи својствени стил, карактер српског фолклора у Мађарској, из којег су изнедрене и стасале бројне генерације, наследници др Марка Руса, Велимира Вељка Радића, Димитрија Живића и других...

Нажалост, од некадашњих оснивача, једино је Димитрије Мита Живић доживео свечану, јубиларну прославу 75. годишњице рада ансамбла, која је уприличена 23. септембра текуће године. Деведесетједногодишњи Србин, који и дан данас редовито одлази на програме које организује „Банат”, месна српска самоуправа и црквена општина, радо је евоцирао успомене:

„Те 1948. године ми смо у Сегедину наступали на међународном фолклорном фестивалу. Био је то незаборавни доживљај, а нас су тада предводили Цветко Јевремов и његова супруга Рожика. Драго ми је што је друштво и данас активно и баш сам честитао Кристифору Брцану, председнику „Баната”, што тако на високом нивоу чувају и негују наше обичаје и традиције. Осим тога, постижу успехе и на другим пољима!”

Констатацију Димитрија Мите Живића потврђују и многобројне дипломе које се окачене у просторијама Српског културног, образовног и духовног центра „Свети Сава”. У витринама и на зидовима могу се видети захвалнице, повеље и признања, које је током минутих деценија добило Културно-уметничко друштво „Банат”. Међу њима се налази и Орден Св. Саве трећег степена, који је дешчанским фолклорашима уручио патријарх српски Павле.

О историјату, богатој прошлости и данашњици фолклорног друштва „Банат”, о његовој улози културне и

образовне оазе, и седишта дешчанских Срба говорио је Кристифор Брцан, председник „Баната”, који је заинтересованим новинарима и гостима представио сваки кутак цетра „Свети Сава”. С поносом је истакао да су све просторије у центру попуњене садржајем, а посебно радује чињеница да рекордан број ученика у Српској основној школи и малишана у Дечјем вртићу, подружници будимпештанског Српског образовног центра „Никола Тесла”, активно учествује у раду радионица. Деци се пружа прилика да упознају тајне тринест заната и практични рад са њима представља право задовољство.

На крају обиласка зграде, приликом којег су заинтересовани могли да погледају и ручне радове деце, изложбу рукотворина и радионицу, где раде чланице Радионице „Златне руке” КУД-а „Банат”, поставку о градњи овог центра и старе документе, везане за прошлост дешчанске фолклорне групе, Кристифор Брцан је нагласио да друштво и даље има пуно планова.

Наиме, уколико „Банат” добије средства на конкурс на који је аплицирао, а ради се о Програму прекограничне сарадње Мађарска-Србија, у оквиру ИПА, нагласак ће бити стављен на реализацију пројеката, као што су: „Зелена башта”, „Завичајна кућа” са жакључицима, као и изградња мултифункционалне зграде.

Након што је у центру „Свети Сава” окончан приказ богате прошлости и садашњости делатности дешчанске фолклорне групе, Културно-уметничког друштва „Банат”, свечано обележававање 75. годишњице удружења представљено је у Спортској хали, где је програм отпочео одавањем почастима свима онима који, нажалост, нису доживели јубилеј, а имали су кључну улогу у утемељењу не само овог друштва, већ и вредности, традиције и идентитета.

Одмах потом, поздравним речима слављеницима и окупљеној публици се обратио Игор Рус, потпредседник Самоуправе Срба у Мађарској, који је рекао следеће:

– КУД „Банат” из Деске обележава 75. годишњицу постојања. Дакле, превазишао је један читав људски век, али судећи по активностима друштва, мора се закључити да организација не зна за старење. Штавише, у својим позним годинама друштво подиже нове објекте за најмлађе, подмлађујући тако и самог себе покушава да држи корак са временом. Пролазност је неминовна, а знали су то и некадашњи оснивачи, који су, доживевши и

преживши страхоте Другог светског рата, три године након завршетка тих страхаота, не слутећи да испишу нову страну историје дешчанских Срба, својим младалачким полетом, почели да постављају чврсте темеље данас најстарије српске фолклорне групе у Мађарској. Заправо, започели су институционализацију свега онога што је пре било укорењено и природно, једноставно – народски. „Сељанчица“, „Мало коло“, „Велико коло“, „Шеталица“ и друге традиционалне игре са рогоља и разних сеоских забав, преселиле су се на позорницу и тако постале распрострањене, познате по целој држави, у местима где је дешчанска фолклорна група наступала. Управо су и гостовања на страни, која су се реализовала након позива, допринела да се српска омладина здружи и формира фолклорно друштво. Али, људски век није бескрајан, пролазност времена немилосрдно брише трагове које су за собом оставили некадашњи млади момци и девојке, који су се, облачећи у својим домовима везене кошуље, шивене чакшире, ткане сукње, исплетене чарапе, извезене прслуке, небројено пута ухватили у коло, или узели музичке инструменте и весело засвирали, заиграли, запевали. „Банат“ је најстарије, а засигурно и једно од најуспешнијих српских фолклорних друштава у Мађарској и региону. То доказују и разна признања, која су током minulih деценија добијена, а данас красе витрине и зидове новог објекта, који је подигнут на месту старе зграде бивше Српске вероисповедне школе, коју су похађали некадашњи основачи фолклорне групе. Новосаграђени и проширени Српски културни, образовни и духовни центар „Свети Сава“ постао је средиште наставка традиционалних српских културних тековина, а развојем инфраструктуре, постао је и едукативни центар, у којем српско забавиште и четвороразредна српска школа, доживљава своју рене-

сансу. Неоспорива у томе је заслуга Културног удружења за јавно добро „Банат“, које је благовремено препознало потенцијале нових финансијских извора, који су отворили нове видике и перспективе, омогућивши тако, да се, преко савремених друштвених токова, стратегија рада функционисања „Баната“ усредсреди и прошири на већ заборављене, а некада веома вредне делатности. Изградња новог, савременог објекта омогућила је да се простор испуни новим садржајима. Најсликовитији пример за то је радионица рукотворина „Златне руке“, која је од самог оснивања, осим разних нити, нанизала мноштво домаћих и међународних признања. На основу прикупљених старих, трошних оригиналних одевних предмета израђени су нови делови разних народних ношњи, а најчувенији примерак постала је капица украшена златовезом. Радионица је отргла од заборава старе вештине, као што су: путовање вуне, ткање, везење, низање, дрворезбарење. „Банат“ располаже и својом самосталном етнографском збирком, која чува старе одевне предмете банатског поднебља, а у недавно купљеној сеоској кући, која ће након адаптације, једнога дана, своја врата како за широку јавност, али и за српске школарце, отворити као етно-кућа, већина прикупљених и рестаурисаних предмета наћи ће своје стално место. „Банат“ је активан и успешан на пољу аплицирања на конкурсе. Успех на конкурсима обезбеђује континуирану активност и развитак у свим видовима функционисања – рекао је Игор Рус.

Након свечаног говора потпредседника земаљске српске самоуправе, поред којег је слављенике поздравила и Ана Пал, председница Удружења народних уметности, прочитано је и поздравно писмо Миклоша Шолтеса, државног секретара, одговорног за сарадњу са црквама и националним мањинама у Влади Мађарске,

уследио је и богат фолклорни програм ансамбла. У њему су учествовале све генерације Дешчана, забавиштарци, основци (од 1. до 4. разреда), омладинци, сениори, извођачка група и ветерани.

Представљене су: „Игре из околине Београда“, „Игре из Баната“, „Игре из околине Ужица“, „Игре из Крајишта“, „Игре из Беле Паланке“, „Игре из Западне Србије“, „Игре из Левча“, а уприличен је и заједнички наступ „Банарина“ групе коју чине играчи културно-уметничких друштава „Банат“ из Деске и „Рузмарин“ из Калаза.

У свечаном програму учествовали су деда и унук, Миодраг Ђукин и Рувен Фридман, чланови Оркестра „Лале из Баната“, са солистом Божидаром Путником, Оркестар „Банат“, са солистичкињом Естер Фрањо Вујчин. Током целе вечери кореографије је беспрекорно пратио Оркестар „Банат“, под управом Стојана Брцана.

Прославу 75. годишњице дешчанске фолклорне групе заокружио је „Орачки бал“, кореографија која је ове године изведена и на Европској смотри српског фолклора, а у којој учествују чак четири генерације ансамбла.

Двоипочасовни јубиларни програм садржао је и један посебан, свечани тренутак. На бину су били прозвани активисти, који су у животу ансамбла одиграли значајну улогу. Димитрију Мити Живићу, Миљивоју Ђорђевићу, Макси Русу, Чедомиру Адамову и Боривоју Русу, као и Тинди Сабо Јо и Клари Барна, „Захвалницу“ је уручио Кристифор Брцан, председник Културно-уметничког друштва „Банат“, а Љубомиру Милету Вујчину, врсном кореографу из Врбаса, који због објективних разлога није могао да присуствује слављу, признање ће бити додељено у догледном времену.

Наравно, слављенике је, по окончању програма, публика поздравила бурним аплаузима. Кристифор Брцан се захвалио свима који су годинама

подржавали рад ансамбла и још једном сумирао многострани рад удружења на пољу очувања и неговања српске културе.

Удружење, које је прешло дуг пут, постало је једно од централних организација, не само у регији, већ и на нивоу целе заједнице у држави. Делатност се више не одражава само на игру и музику, већ на распрострањену сарадњу на бази културе, просвете, вере, у сарадњи са цивилним организацијама, просветним институцијама и верским установама. Имамо још пуно планова, којима можемо допринети бољем функционисању. Плански рад је уродио плодом. Удружење има стабилан подмладак, агилне руковођице, симпатизере који нас подржавају, чланство са којим радимо на бољитку и будућности заједнице. Наравно, за ову данашњицу били су потребни оснивачи, који су нас упутили и пренели нам ентузијазам, помоћу којег и данас функционисамо и који представља основу. Тим путем ходајући, на томе су радили и следећи руковођици, и то у својој широј и ужој околини – истакао је Брцан.

На крају свечаног обележавања 75. годишњице од оснивања удружења, поздравне речи многобројној публици упутио је Ладислав Кираљ, начелник села Деска, који је, осим што је честитао Кристифору Брцану, председнику ансамбла и чланству друштва на постигнутим резултатима, свим члановима „Баната“, како бившим, тако и садашњим, уручио бецеве са натписом „Банат 75“.

Сви главни актери били су на бини, па ће незаборавна остати последња сцена на позорници, где су се надали сви учесници јубиларне вечери, међу њима и водитељи програма, Сања Симулов и Иштван Шереш Пипу. Празнично вече окончано је балом до зоре и дружењем, као и разговором о minulim временима и предстојећим обавезама и изазовима.

Предраг Мандић

ТЕАТАР

Госпoвало Народнo пoзориштe из Кикинде

„Настојник”, тешка али снажна животна прича

После десетак година паузе, будимпештанска публика је поново могла да се сретне и ужива у представи Народнoг пoзоришта из Кикинде. На сцени Српског пoзоришта у Мађарској, Драган Остојић, Бранислав Кнежевић и Славољуб Матић, у препуној сали, извели су представу „Настојник”.

Комад „Настојник” рађен је по тексту Харолда Пинтера, а у режији Драгана Остојића. Ова представа је премијерно изведена 1988. и свих 37 година уназад, са 151 извођењем, глумачка постава се није мењала. Комад нобеловца Харолда Пинтера био је захвално штиво, које кореспондира са временом и уз горак осмех шаље универзалне поруке, без обзира на проток времена. Овај драматург и позоришни редитељ, добитник је Нобелове награде за књижевност.

У разговору са Драганом Остојићем сазнајемо да неки људи садржај представе „Настојник” виде као комедију о изгубљеним људима, који личе на Годоове јунаке.

„Ово је у ствари трагикомедија. Пинтер је текст купио из живота, чак је неке реплике чуо у аутобусу. Зато је текст тако снажан и животан.

Али, са друге стране је веома тешка прича. Зато у нашем времену може да се доживи као драма, где се гледаоци поистовећују са причом и судбином ликова”, рекао је Остојић.

За целу екипу ово је једно велико глумачко искушење и изазов да публици представи овако компликован комад. Славољуб Матић, глумац у пензији, ове представе не може да се одрекне, јер је она посебна у глумачкој каријери.

„Када смо причали о овом комаду, један од првих мотива је била и немогућност комуникације, непостојање разговора међу људима; они говоре, али се не слушају и не разумеју се. Током рада на комаду и током сазревања ове представе, као и током нашег глумачког сазревања, откривали смо разне слојеве. Посебно сам наглашавао изванредног Пинтера, који је био лабуриста и врло се залагао

за радничка права”, рекао нам је Матић.

Ликови у комаду „Настојник” су лузери, који припадају радничком слоју, неки су остали без посла и постали бескућници, немају од чега да живе. Један покушава да својим теретњаком уђе у свет малих привредника, али његов брат, који је у ствари персонификација самог Пинтера, јер је у фабрици много говорио о правима радника, смета малом привреднику и он га шаље у лудницу, и стаје му на пут синдикалне борбе.

У кругу три лика сазнајемо шта се све дешава у представи, која има и елемената трилера. Представу није

лако разумети, а сазнали смо да постоје гледаоци који су је погледали чак двадесет-тридесет пута.

„Мислим да смо погодили сензитивитет младих људи и драго ми је када видим да су у публици углавном млади”, закључује Остојић.

Представа „Настојник” играна је и добијала награде на многим фестивалима, а када је доживела пунолетство, добила је верификацију на Фестивалу „Интерфест” у Крагујевцу, као глумачки јако добра представа. Наравно да је за глумце најлепша награда то што је она доживела својих 37 година играња.

Катарина Павловић Бачи

Представља за децу у Дески

Ратко и Пеђолино као Доситеј и Вук

Позоришна представа „Српски просветитељи” одиграна је и пред дешчанским забавиштанцима и школарцима, у препуној сали центра „Свети Сава”. У представи просветитеље Доситеја Обрадовића и Вука Стефановића Караџића, глуме Ратко Краљевић и Предраг Вуковић Пеђолино.

У представи која траје 45 минута, глумци су се трудили да деца, на забаван начин, приближе допринос и знамење, по којем су позната наша два просветитеља, реформатора, и ствараоца. Интерактивна представа захтевала је сарадњу глумаца и помало захтевне дешчанске публике. Можда их је збунило, јер је Вук Стефановић Караџић обривао своје бркове, кад је дошао у 21 век, да обиђе децу данашњице. Или можда строгоћа Доситејева, интесујући се да ли их за незнање, учитељице и даље шибају протом по прстима. Али ипак, заинтересованост није јењавала све до самог краја, када су деца могла да се забаве уз популарне дечије песме, на бини, заједно са „просветитељима”.

– Пројекат који радимо је одобрио Кабинет Министра без портфеља Ђорђа Милићевића, који је задужен за дијаспору. Они су прихватили наш пројекат, и помогли га финансијски.

Пројекат се зове „Српски просветитељи”. Мој колега Ратко Краљевић, и моја маленкост, Предраг Вуковић Пеђолино, осмислили смо да то не буде радионица класичног типа, већ представа радионица, да би била занимљивија деци, у којој Ратко Краљевић игра Вука Стефановића Караџића, а ја играм Доситеја Обрадовића. Ми смо дошли у 21. век да видимо како деца данас уче школу и шта се данас све дешава. Нормално, Доситеј је шокиран, а Вук је већ раније долазио да провери да ли деца уче његову азбуку, коју је он смислио – рекао нам је глумац Предраг Вуковић Пеђолино.

Да ли се можда Доситеј шокирао и доласком у Деску?

– Приметили смо да нам је данас требало дупло више енергије, него у Сегедину, Будимпешти и Ловри. Деца у Дески су темпераментнија, и ту је био изазов како да децу која не разумеју српски на нивоу матерњег, заинтересујемо. Желели смо да се, ипак,

држимо теме, српске азбуке. На крају, видели смо да је њима исто било занимљиво, али у Дески смо мало више увели песама и мало више игара. После посете министра Сентандреји и Будимпешти, добили смо препоруку да више обратимо пажњу на српски језик. И ја долазим већ годинама овде и осећам да се језик полако губи.

Да ли имате неке планове за будућност, за српску децу у Мађарској?

– Овај пројекат је замишљен да траје три дана, да обиђемо Деску, Сегедин и Ловру. За сада је то довољно да видимо како ће ићи. А почетком следеће године ја ћу направити Дечије путујуће позориште. План је да мало више упознамо децу са српским

просветитељима и више пажње просветителској историји Срба у Мађарској, о којој у Србији не знамо толико. То је једна фасцинантна историја, која се готово ослања на Светог Саву. Цела прича је о томе да ми нашој дијаспори у Мађарској правимо историјске комаде, на један савремен начин.

Да ли ће то бити поклон-предавања за децу?

– Да, и ово је поклон представа коју је финансирао Кабинет Министра без портфеља, задужен за дијаспору. Они су одобрили средства. Цела ова организација нашег боравка овде је уз велику помоћ Српског позоришта у Мађарској. Без њих ми ово не бисмо могли да урадимо.

Сања Симулов

Лейи шренуци из животиа наших тимназијалаца

Камп за бруцоше или недеља учења и забаве

Како је школска година почела, тако једна стара традиција у Српској гимназији „Никола Тесла“, у центру мађарске престонице, све више заузима централно место у животу наших средњошколаца, а то је годишњи бруцошки камп, који негује другарство међу новопридошлим и старим ученицима.

Ове године камп је трајао од 29. до 31. августа, уз два додатна дана забавних активности. Захваљујући одличној организацији ученика 10. разреда

и задужених професора, овај пут је постављен циљ за ученике 9. разреда да уроне у своје ново средњошколско окружење и друштво, са којим ће се дружити током ове школске године.

Први дан почео је доласком бруцоша у Будимпешту. Том приликом наши новопридошли ученици пријавили су се и сместили у своје спаваонице у ђачком дому. После ручка организовано је вече упознавања, које је омогућило бруцошима да се упознају са својим менторима и члановима

группе, дајући посебан тон другарству, које ће се интензивно гајити наредних дана.

Други дан је освануо одишући новом снагом и великим узбуђењем. Мотивационим говором директорке др Јованке Ластих започео је нови дан. Њено обраћање дало је инспиративан тон едукативном путовању, које је било пред бруцошима. Прваци су, затим, уронили у школско окружење, истраживали су место наставе, упознали су професоре и заменике директора. Пружена им је могућност да постављају разна питања о својим предметима, укључили су се у разговоре и решавали административне задатке. Ипак, дан се није састојао само од задатака. Наиме, вече је било посвећено забавном квизу са креативним задацима, као што су приказ балконске сцене Ромеа и Јулије, певање популарних песама у различитим жанровима, а врхунац вечери била је традиционална крос-дресинг модна ревија, на којој су дечаци позајмили одећу од девојака и обрнуто. Дечаци у ружичастим кошуљама, сукњама и торбицама, девојчице у превеликој одећи са размазаним нацртаним брковима, створили су духовиту и веселу атмосферу.

Трећи дан је почео живахним плесом, након чега је уследило истраживање. Бруцоши су под менторством својих водича тога дана откривали знаменитости Будимпеште.

Српска црква Светог великомученика Георгија је била прва станица, где су свештеници поделили увид у њену богату историју. Потом је следио Текелијанум, а затим посета Парламенту и мирна шетња обалом Дунава. Прваци су били уморни, али уједно и усхићени. Дан је завршен свечаним затварањем у школском дворишту, што није значило крај забаве. Журка којом се слави почетак нових сазнања, испунила је ноћ смехом и одличним расположењем.

Иако је први радни дан почео свечаним отварањем нове школске године, ипак, тај дан није био само васпитно-образовни. Наиме, бруцоши су се поново окупили у школском дворишту где су их ментори дочекали са читавом серијом нових игара.

Последњи дан бруцошког кампа, прве радне суботе, протекао је у Сентандреји, нудећи опуштenu атмосферу за нове бруцоше. Наши правци су шетали градом, дружили се и уживали у красним призорима негдашњег славног српског градића. Упркос исцрпљености од претходних дана, путовање је било испуњено смехом, ђарлијањем и осећањем јединства. Једнонедељни бруцошки камп је завршен тако што су се сви вратили у ђачки дом, носећи са собом драге успомене и новостечена пријатељства.

Можемо рећи да је камп остварио своју примарну мисију – да помогне новопридошлим ученицима да се повежу на забаван, едукативан начин како међусобно, тако и са старијим ђацима. До краја кампа, бруцоши су се већ осећали као део једне веће породице, спремни да се ослоне једни на друге, баш као што то и треба да чини једна права породица.

Ивана Бодор,
Лола Алацић-Милуш, 10/а

Сеједин

Школа отворених врата

Последње суботе у септембру месецу, који је цео у знаку школе, Српска основна школа у Сеједину, која је испостава СОЦ „Никола Тесла“ из Будимпеште, отворила је широм врата за све родитеље ученика, али и остале радознале посетиоце. Субота је за наставнике и ученике ове школе била наставна, а па су тако, часови имали публику.

Викенди су дани када се одмара, а оваквим чином и атмосфером, коју је ова субота имала у сејединској школи, ученици и њихови наставници су показали да је ово за њих много више од обавезног образовања и посла од којег се живи.

У јужној регији Мађарске, Сеједин полако заузима централно место, када је у питању образовање на срп-

ском језику, а по реакцијама посетилаца са стране, шири се интересовање за наставу на српском језику.

Од осталих активности, споменимо да су у оквиру пројекта „Пиротски ћилим“, ученици 4. и 5. разреда посетили су школу у Дески, и учествовали у радионици, коју је водила Ева Брџан. Сви су имали прилику да науче да дизајнирају геометријске мотиве за ћилиме, да се упознају са техником ткања, а на крају су добили прилику да истакну један ћилимски мотив.

Ученици свих разреда имали су прилику да учествују у забавној радионици-представи „Српски просветитељи“. Циљ ове радионице је био

да деца упознају живот и рад српских просветитеља Вука Караџића и Доситеја Обрадовића, забављајући се, кроз музички израз и истраживање. Радионицу су водили глумци: Ратко Краљевић и Предраг Вуковић-Пеђолино, у организацији Српског позоришта у Мађарској, а у склопу пројектних активности Дирекције за дијаспору.

Сала сејединске Српске школе је била пуна смећа и кротивних авантура, а ово је била права интерактивна представа, у коју су се спонтано укључивала деца и тако постајали глумци.

Горана Копоран

Страдање сегединских Срба 1848. године

Тог 15. октобра 1848. године, у Сегедину је побијено најмање шездесет потпуно недужних Срба. Царски доушник је наставио да пише своје мемоаре о страдању сегединских Срба: „У исти час неко повика: „Ево Срвијана! Надиру преко Ђуприје!“. Светина похита у правцу понтонског моста, па је тамо напала и масакрирала румунске трговце стоком.

Тек се касније испоставило да ти несрећници ипак нису били србијански добровољци, али то тада никога више није занимало. Излудела маса је фуриозно кидисала на куће српских трговаца. Тог 15. октобра 1848. године, према мојој евиденцији, у Сегедину је побијено најмање шездесетак, морам да признам, потпуно недужних Раца.

Ни српска црква није могла да избегне своју злехуду судбину. Унутрашњост шизматичке богомоље потпуно је демолирана и уништена.

»Мавар је обавио свој задатак; куцнуо је, дакле, час да се Мавар повуче« – написа велики Шилер у драми »Филескова завера у Ђенови«.

Са тим цитатом у души и задовољан обављеним послом вратих, се сам у Пешту. Господе, тада још нисам

ни слутио суштину од свих тих крвавих догађаја и трагедија у овом простору!»

Радо се ђакон Теодор Вилински сећао свог учитеља Димитрија Поповића. Будући да је промућурни отац водио посебну бригу о квалитетном образовању своје деце, врата раскошног дома сегединског трговца увек су била широм отворена пред ученим људима. Уважени господин Димитрије Вилински посебно је плаћао учитеља, који је недељно два пута долазио да подучава његову децу.

Теодор је највише волео када би „господин мештар“ читао приповетке и басне, „ради побуђивања ко добродјетели, и отварања од порока“ из књиге Мојсеја Игњатовића, професора новосадске реалке. Посебно му се допала басна „Чела и голуби-

Сегединска тврђава у првој половини 19. века

ца“. Њу је знао наизуст. „Невина голубица нека усмотри једном, да је бедна челица нека у воду пала, и већ удавити се ктела. Да је дакле подпомогне, узбере с' дрвета листак, и пребаци јој у помоћ. Чела по листићу овом пливајући, срећно не само из воде исплива, но у себи помисли: Боже мој. Боже! Помози ми, да благодјетелници мојој благодарна бити могу. Једном, када је иста ова голубица сама собом задовољна на граници седла, и ловац већ пушку своју на њу натегла био; ето ти долети челица, и убоде га у руку. Пушка, истина пуче; но мимоиђе голубицу, и она отуд одлетећи у себи помисли: гле како је красно, с' бедом ближњи своји милосрдије имати.“

Та прича му је служила као звезда водиља, како би рекли Сегединци -

„од мале малоћи“, па све до оног кобног октобарског дана 1848. године.

Када је започело пушкарање и клање нејачи у Сиригу, на вратима учитељског стана појави се разјарени сусељанин с дворогим вилама у руци. Бркајлија ђавољим кезом на лицу закликта, па насрне на ђакона. Теодор махинално одскочи у страну и тиме избегне оно најгоре. Оштри шиљак гвоздене набадине нанесе му неколико плитких убодних рана у прса. Вилински осети ужасан бол. Потече крв. Вакон одскочи мало у страну, оберучке зграби држаље, па снажно сељака шутну у слабине. Овај се згрчи од мучке. Теодор му преотме виле. У њему се појави до тада потпуно му непознати осећај зверског беснила, демонске поаме и необуздане мржње. (...)

Драгомир Дујмов

ВРЕМЕПЛОВ

13. октобра 1998 – Након седмодневних интензивних преговора и под претњом војне интервенције НАТО-а, председник СР Југославије Слободан Милошевић прихватио је долазак Верификационе мисије ОЕБС-а.

14. октобра 1894 – У Београду је на линији Калемегдан-Славија пуштен у саобраћај први трамвај на коњску вучу.

14. октобра 1941 – Немци су у Другом светском рату стрељали око 6000 цивила из Краљева и околине, због сумњи да припадају покрету отпора.

14. октобра 1944 – У Дубровнику је умро сликар Марко Мурат, први прави и доследни пленериста у српском сликарству. Од 1894. био је наставник цртања у Београду и значајно је утицао на стварање „београдске школе“.

15. октобра 1791 – Рођен је Сима Милутиновић Сарајлија, један од најзначајнијих и, уз Лукијана Мушицког, најутицајнији српски песник XIX века. Учествовао је у оба српска устанка против Турака, а од 1827. на Цетињу је био секретар владике Петра I Петровића Његоша и учитељ његовог синовца Рада, касније Петра II Петровића Његоша (спевови „Србијанка“, „Тројубратство“, „Тројесестарство“, трагедија „Обилић“, „Историја Србије“, „Историја Црне Горе“).

15. октобра 1989 – Умро је Данило Киш, један од највећих писаца нове српске књижевности чије је дело значајно допринело њеној афирмацији у свету. Преведен је на многе светске језике и добитник је многобројних признања и награда.

16. октобра 1983 – Умро је српски сликар и ликовни критичар Михаило Петров, један од водећих учесника у великом преображају уметности у Југославији између два светска рата. Био је професор Академије примењених уметности у Београду. Илустровао је многобројне књиге.

16. октобра 1998 – Под притиском међународне заједнице, јединице Војске Југославије на Косову почеле су повлачење у матичне гарнизоне, али су се наставили сукоби мањег интензитета између српских снага безбедности и косовских Албанаца.

16. октобра 2000 – У Београду је умро Милан Курепа, истакнути физичар, члан Српске академије наука.

16. октобра 2007 – У саобраћајној несрећи код Нове Градишке у Хрватској погинуо је Тоше Проески (26) један од најбољих певача поп музике у Македонији и велика звезда целог региона.

16. октобра 2012 – Бившим председницима Србије Борису Тадићу и Хрватске Иви Јосиповићу уручена је у Европском парламенту Европска медаља за толеранцију, као признање за „допринос толеранцији, поштењу и моралној храбрости и помирењу“.

17. октобра 1983 – Умро је српски сликар и ликовни критичар Михаило Петров, једна од водећих личности света уметности у Краљевини Југославији између два светска рата. Био је професор Академије примењених уметности у Београду. Илустровао је многобројне књиге.

17. октобра 1912 – Србија и Бугарска су, девет дана после Црне Горе, објавиле рат Турској, а 18. октобра придружила им се и Грчка, чиме је отпочео Први балкански рат. За непун месец дана ослобођен је готово цео Балкан.

17. октобра 1972 – У Београду је умро српски принц Ђорђе Карађорђевић, старији син краља Петра Првог, који се одрекао права на престо и посветио војничкој каријери.

17. октобра 1997 – У пожару је изгорело Југословенско драмско позориште у Београду.

18. октобра 1692 – Постављен је камен темељац Петроварадинске тврђаве код Новог Сада, која је постала једно од најзначајнијих аустријских стратешких утврђења у борби против Турака.

18. октобра 1842. – Рођен је српски политичар, економиста и историчар

Чедомиљ Мијатовић, члан Српске краљевске академије, утемељивач Народне банке Србије.

19. октобра 1918 – У Загребу је у Првом светском рату Народно веће Срба, Хрвата и Словенаца донело Декларацију о уједињењу свих Јужних Словена у једну државу.

19. октобра 1932 – У Београду је отворен Коларчев народни универзитет, задужбина Илије Милосављевића Коларца.

Данило Киш умро је 15. октобра 1989.

Позив за предлагање кандидата за
**СВЕТОСАВСКУ НАГРАДУ И
ПОВЕЉУ САВА ТЕКЕЛИЈА 2024.**

Позивамо вас да дате своје предлоге за кандидате за добијање *Светосавске награде 2024*. У обзир долазе заслужни појединци или организације, који су својом дугогодишњом делатношћу знатно допринели очувању српства у Мађарској.

Такође вас позивамо да пошаљете своје предлоге за доделу награде *Повеља Саве Текелије 2024*. Ово признање се додељује појединцима или организацијама који су допринели очувању културних и верских добара Срба у Мађарској.

Према Правилнику ССМ о додељивању награда који се налази на веб-страници www.szerb.hu, предлоге са детаљним образложењем могу да дају чланови Скупштине ССМ, месне српске народне самоуправе, српске цивилне организације, институције ССМ и појединци, припадници српске заједнице. Предлози се достављају писменим путем на адресу Самоуправе Срба у Мађарској (Szerb Országos Önkormányzat, 1055 Budapest, Falk Miksa u. 3.), са назнаком „Предлог за Светосавску награду ССМ 2024“, односно „Предлог за Повељу Сава Текелија 2024“. Предлози се могу доставити и електронским путем, на адресу: ssm@t-online.hu.

Рок за приспеће ваших предлога је **15. новембар 2023.** године до 24.00 часова. Предлози који стигну после овога рока се неће разматрати, па вас зато молимо да своје предлоге пошаљете на време.

Самоуправа Срба у Мађарској

(тел: +36/ 1 331-5345; e-mail: ssm@t-online.hu)

Конкурс за интеркултуралну омладинску песничку награду

„МИЛАН ДУЊЕРСКИ“

Народна библиотека Србобран је 2019. године установила песничку награду „Милан Дунђерски“. Намера оснивача награде је да трајно сачува успомену на угледног завичајног песника и хуманисту, те подстакне међународну интеркултуралну сарадњу омладине у наднационалној заједници слободног уметничког духа.

Награда „Милан Дунђерски“ ће следеће године бити додељена пети пут за уметнички најуспелију и хуманистички мисаоно најдубљу необјављену песму написану на српском, мађарском, хрватском, буњевачком, црногорском и босанском језику у две категорије: за ученике средњих школа и студенте у Србији и иностранству.

Награђени аутори, о којима ће одлучивати чланови жирија из реда стручњака афирмисаних на пољу књижевности, ће добити диплому, двојезичну књигу о Милану Дунђерском и новчану награду, а песме ће им бити објављене у књижевним часописима.

Додатна мотивација за учеснике овогодишњег јубиларног конкурса може бити и намера Милана Ђорђевића, професора Србобранске гимназије, др Харгите Футо Хорват и др Ане Стјеље, председнице жирија, да у сарадњи са Народном библиотеком из Србобрана пету годину постојања награде обележе објављивањем књиге, која ће садржати награђене песме, стручна образложења, податке о ауторима и извештај о досадашњем раду и значају награде.

Конкурс је отворен до **31. децембра 2023.**, а награда ће бити додељена на свечаној церемонији у Србобрану, у фебруару 2024.

Заинтересовани аутори на конкурс могу да пошаљу највише две своје необјављене песме на следећу имејл адресу: tekasrb@stcable.net са назнаком „За песнички конкурс“.

Песме написане фонтом Times New Roman (величина слова 12), ћириличним или латиничким писмом, треба послати у два одвојена Word фајла: у првом су песме потписане шифром, а у другом је решење шифре, које мора да садржи име и презиме, адресу, број телефона, имејл адресу, назив и седиште средње, или високошколске установе коју аутор похађа.

ИНФО

Дуодрама
Јована Јањића
Патријарх Павле –

Бити човек међу људима и нељудима

Циљ представе је да се кроз уметнички израз
искаже аутентична реч патријарха Павла

Играју: Милан Малбаша и Александар Дунић

Режија: Милан Рус

Асистенти:
Катарина Павловић – Бачи
Анастасија Каргина

У оквиру манифестације

СРПСКИ ДАНИ - МЕСЕЦ СРПСКЕ КУЛТУРЕ

у организацији
Српске православне Епархије будимске

Српско позориште у Мађарској
приказује дуодраму
Јована Јањића
„Патријарх Павле –
Бити човек међу људима
и нељудима“

29. 10. Сантово - Светосавски дом 18 ч.
30. 10. Будимпешта - Текелијанум 19 ч.

Храм светих великомученика теорџија
у будимпешти

**РАСПОРЕД БОГОСЛУЖЕЊА ЗА МЕСЕЦ
ОКТОБАР 2023. ГОДИНЕ**

14. 10. субота – Вечерње	18 часова
15. 10. недеља – Света Литургија	10 часова
21. 10. субота – Вечерње	18 часова
22. 10. недеља – Света Литургија	10 часова
26. 10. четвртак – Вечерње	18 часова
27. 10. петак – Преподобна мати Петка – Сета ПеткаСвета Литургија	10 часова
28. 10. субота – Вечерње	18 часова
29. 10. недеља – Света Литургија	10 часова
30. 10. понедељак – Вечерње	18 часова
31. 10. уторак – Свети Лука и Свети Петар Цетињски Света Литургија	10 часова

Јутрење се служи сваког дана у 8:00 час.
Вечерње се служи суботом и уочи празника
у 18:00 час.

**СРПСКЕ
НАРОДНЕ НОВИНЕ**

СРБСКЕ

НАРОДНЕ НОВИНЕ.

www.snnovine.com

СРПСКЕ НЕДЕЉНЕ НОВИНЕ – Лист Срба у Мађарској ♦ Издавач: Српски медијски центар (ДОО-Кфт) ♦ За издавача: Радојка Филаковић ♦ Главни и одговорни уредник: др Драган Јаковљевић ♦ Финансијер: Кабинет мађарског премијера (Miniszterelnökség) и Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. ♦ Фоторејтор: Иван Јакшић ♦ Седиште редакције: Falk Miksa u. 3, 1055 Budapest ♦ Поштанска адреса: Szerb Országos Önkormányzat, Szerb Hetilap, Falk Miksa u. 3, 1055 Budapest ♦ Web: www.snnovine.com ♦ Графички прелом листа: Тибор Фуксел ♦ За штампању Szedéstűkőr Вт: Ференц Ибош ♦ Текстуралне прилоге и фотографије примамо искључиво у електронској форми. Уредништво задржава право лекторске обраде и скраћивања текстова у складу са расположивим новинским простором. ♦ СРПСКЕ НЕДЕЉНЕ НОВИНЕ су 2013. године награђене угледним друштвеним признањем – ВЕЛИКОМ ПЛАКЕТОМ УДРУЖЕЊА КЊИЖЕВНИКА СРБИЈЕ, за објективно и правовремено информисање, неговање српског језика и ћирилице и јачање веза српске заједнице у Мађарској са матичном државом Србијом и Удружењем књижевника Србије. ♦ HU ISSN 2061–0238

Михољдан, посвећен Светом Киријаку Отшелнику

По бројности свечара, Михољдан је на тринаестом месту слава код Срба. Празник је посвећен Светом Киријаку Отшелнику, кога народ зове Свети Михољ, па отуда назив празника - Михољдан. У народу се сматра да тек тада почиње права јесен. Уколико је око овог празника висока температура и лепо време, ти дани се називају михољско лето (негде и сиротињско лето) и користе се за завршетак јесењих послова.

чудеса, јер беше велики угодник Божији. Прочуо се као велики подвижник надалеко, те многи долазише к њему у пустињу, једни ради благослова, други ради исцељења, а трећи да разговарају са њим и добију какав користан савет за душу. Није желео славу, те се повуче у још дубљу самоћу у пустињу, али и ту га људи пронађоше, доносећи своје болесне ради исцељења, јер свети Киријак својом молитвом исцели многе и из многих истера демоне." Каже се и да је био крупан човек, снажан телом и да је такав остао до дубоке старости, и поред тешког поста и бдења. У пустињи се понекад годинама хранио само сировим зељем. Познат је као велики бранилац православне вере и борац против јереси, нарочито Оригенове. Умро је 557. године, у 109. години живота.

Киријак Отшелник је био коринтски пустињак који је живео средином V века. У раној младости отишао је у Јерусалим, где је ступио у манастир. После двадесетак година повукао се у пустињу. У његовом житију се каже да је чинио

Није сасвим јасно због чега овај празник носи назив Михољдан. Најизвесније је да је добио име по светом Архангелу Михаилу, који се у католичкој цркви слави тог дана (29. септембра по грегоријанском календару). Име је, дакле, настало од Михал или Миховил, како се код Ма-

ђара, односно Хрвата, назива Архангел Михаило. Ову тезу поткрепљује и чињеница да је празновање Михољдана посебно распрострањено у српским крајевима који су били под Аустроугарском, и да је најпре прихваћено од стране Карловачке митрополије, а затим и у осталим епархијама Српске православне цркве. Ипак, треба напоменути да поједини аутори доводе у питање везу између назива Михољдан и Светог Арангела Михаила.

Михољдан се, као и Преподобни Киријак Отшелник, у неким породицама слави као крсно име 12. октобра по новом календару. То је једна од петнаест најчешћих српских слава. Прославља се као и друге крсне славе код Срба. Уколико падне у мрсан дан спрема се мрсно, а у посан дан, посно.

У народном календару се не помиње свети Киријак Отшелник, већ само Михољдан. Дан у који пада Михољдан је варовни дан и тада се ништа не ради. Праћен је различитим обичајима. У народу се сматра да тек тада почиње права јесен. Уколико је око овог празника висока температура и лепо време, ти дани се називају михољско лето (негде и сиротињско лето) и користе се за завршетак јесењих послова. У оплечачком крају се верује да око Михољдана мора да буде дванаест дана лепог времена како би сиротиња стигла да збере летину и заврши све послове пре зиме. У појединим крајевима је обичај да се мла-

денцима, који су ступили у брак после зимских задушница, на Михољдан носе поклони. У неким насељима су на салашима приређиване свечаности ради приплода стоке, посебно оваца, тзв. овновске свадбе. Овнови који су претходних недеља одвојени од оваца на овај дан се на салашу пуштају међу њих, окићени цвећем, а домаћини приређују свечани ручак. Срби у Дунавској клисури, у Румунији, празнују тзв. Тејкин дан, због злих сила које тамане живину, нудећи пролазницима спремљену храну за здравље тејкама (теткама). У Хомољу се Михољданом назива други дан Митровдана и празнује се због мишева, па се тамо зове и мишији дан. У Грузији се веровало да на тај дан угину сви мишеви који нису скупили зимницу. У банатским селима се на Михољдан спрема за душу као о задушницама.

Михољдан, односно свети Михољ, сматра се заштитником морепловаца и највише га славе православни у приморју. У Боки Михољдан зову и господски празник, јер су га славиле чувене адмиралске и капетанске породице. Морнари не испловљавају на море, јер се верује да Светог Михоља треба прославити код куће. Верује се да су рођени овог дана посебно надарени и благословени, и да ће имати свакојаке благодати у животу.

У многим насељима је Михољдан дан када се одржавају литије, заветине или преславе, а у трговачким срединама и већи сабори и панађури.

Д. А.

